

Палази сваког четвртка
на дијелом табаку.
Стоје на Црној Гори, Ау-
стро-Угарску, Босну и Хер-
цеговину;

годишње . . . 6 еиор.
на по године . 3 "
на четврт године 1 " 50.
За Србију годишње 20 дин.
на по године . 10 "
на четврт године 5 "
све друге земље 20 еиор.
годишње.

ЦРНОГОРКА

ЛИСТ ЗА

КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

Уредник:

ЈОВАН ПАВЛОВИЋ.

Преплата на Црне Горе
и сва писма слажу се са-
мом уреднику.

Преплата на Србије у-
пућује се Велимиру Вало-
жићу у Београд, а на дру-
гих земљама под адресом
Р. Рамадановић Сатаре
(за „Црногорку“).

Преплату примају сви
наши књижевници и новинар-
ске експедиције. Нефран-
кирана писма не примају
се.

Број 6.

ЦЕТИЊЕ, 16. Фебруара 1884.

Година I.

Т а м а р а.

(По Лермонтову).

У дубокој тјеснини Дарјала,
Гдје се Терек кунао у таму,
Старинска је кула ту стојала
Црнећи се на бјеломе каму.

У тај чардак високи и тјесни
Царица је Тамара живила:
У љепоти ка' анђо небесни —
Као демон злоковарна била!

И тамо је у поноћној тами
Бањета' огањ, у златном сјају,
Да путника младога премамни
У драгесном њеном наручају

Чуо се је јоште глас Тамарин,
У њему је страст и жеља плала,
Свемоћни су у њем' били чари,
Непојимна у њем' власт је била!

На глас таква невиђена злата
Трговац је, војник, настир иша',
Пред њим су се отварала врата
И пред њима шакопац би изиша'.

На постељи пуној перушина,
Са бисером, златом окићена
Чекала је госта — пред њим вина
Два пехара била с' наливена . . .

Горећа се силела рука руци,
Полупци су са уста падали,
Дивљи уз то пуни страсти звуци
Цјелу поћ се тамо таласали.

Ка' да су се у тој пуштој кули
Сто ватрених жена и младића
Ваш на ноћну свадбу састанули
Ил' на даћу богатјих пића.

Али чим је јутарње сјајне
Златне зраке по горама' пролило,
У исти час мрак је и мучање
У црној кули зацарило.

Само Терек у тјесном Дарјалу
Грлећи је прекида' тишину,
Ваш на плаћа хрлио је валу
Пењући се небу у висину.

И са плачем, безгласно су тјело,
Да унесу, они ухитали —
У прозор се вид'ло нешто бјело —
„Прости!“ отуд гласи су јечали.

Тако слатко глас је тај звучао,
Тако љежно растајање било,
Као да је обећану љубав
И састанак небо у њем' слило.

Јован Поповић-Липовац.

ПЈЕСМЕ ИЗ ВАСОЈЕВИЋА.

Предговор.

Саопштавајући ове пјесме, покупљене у Ва-
сојевићима, ја морам напријед казати, да оне
не представљају собом ништа особито ни у
композицији, ни у поетичном одношају, ни у
спољашњој форми стиха и језика. И још више:
оне су записане невјештом руком, понекад од
невјешта пјевача, па с тога биће доста погрје-
шака у стиху, а гдје што има и пропуштено.

Али ми не сумњамо, да оне имају свога знача-
ја, прво с тога што су нове; друго за то, што
садржина њихова упознаје нас с историјом ци-
јелого племена, најмање у том познатог. Из
ових пјесама ми видимо, и ако без тачних да-
тума, све што се збивало у овим предјелима
од Скадра па на сјевер чак до Биограда, и од
Далмације на исток до Пећи, Призрена и даље.
Пјесме котарске, пјесме из Дукађина, о Сиб-
њавину Јанку, о дахијама и другим зулумџари-
ма српскога народа — Васојевић пјева још

радије по своје сопствене, локалне; јер у њему је развијено осјећање Српства у опште, и ако у исто вријеме дома, у сред Васојевићске крајине, — он показује јако сазнање своје племенске индивидуалности, па и сад јако разликује свакога, који није Васојевић, и зове њега именом „Србљак“, у чему има за њега нешто презретиљно.

У пјесмама овима ви ћете наћи не само историчне догађаје, него и много ситних пртица, које карактеришу прав и одношаје онога времена, и у којима можете схватити народне тежње и симпатије.

Такав значај ових пјесама гатаже нам дужност додати к њима тумачење, такођер из уста народа, и у неколико довести их у везу с цијелом историјом Црне Горе, с којом су Васојевићи данас један саставни дио.

Пјесма о Вуку Брајотићу, коју износимо у прве, најстарија је, позната ми у Васојевићима; од њега по народном предању почиње се пресељавање Васојевића из Лијеве Ријеке у такозвану Нахију или Доње Васојевиће.

Да бисмо могли боље разумјети овај догађај, треба навести нешто и о првом насељењу.

По народној причи *Васо* су два своја брата: *Озро* и *Пипо* били су из *Саре Србије*, из Дукађина (Пећка нахија), па су побјегли од турскога зулума последи пада српскога царства. И то је било већ доцније, кад су Турци пригнели Босну и Херцеговину, дакле не раније краја XV. или почетка XVI. вијека; а то се види из тога, што они не смједоше ићи преко Босне и Херцеговине, него кренуше преко Шумадије и Угарске, и дошли су у Далмацију, па отуд Озро дошао на Кнево, Пипо прошао у садашње Пинере, а Васо продужио свој пут у Лијеву Ријеку. У то вријеме зетска држава, ако није пала, а она је била близу тога; па с тога Озро и Пипо завукли се у крше; а Васо изабрао мјесто још удаљеније, прешао камениту планину Вјетерник и ту одмах стао у красној долини садашње Лијеве Ријеке, која и сада чини најљепши утисак: идете ли из Подгорнице, вас убије крш и жеђ; идете ли од Нахије преко Таре, досаде вам стране воде, а зими још горе од снијега и мећаве. Овдје човјек одане у жутини посред малих потока и поточића, који жуборе са свију страна; а наоколо неосбориви зидови: Ком са својим ограничама и кучке планине са Ђијовом, и стране провалије, кроз које јуре с једне стране Морача, с друге Мала Ријека. Ту, одмах под кривитим бријегом, између њега и малогатопота Лијеве Ријеке, на Ножици ^{*)}, настанно се Васо са својом фамилијом или дружином и

^{*)} Име „Ножица“ има на много мјеста; тако се зове мали простор, мада друга равне земље између високога бријега и ријеке или потока.

отицео је нови живот у својој новој отаџбини. Ту још и сад постоје развалине некавје куле, по причању куле кнеза Васа; али сада на оном мјесту нипко не стоји, јер у тој истој долини, на другој страни Лијеве Ријеке, налази се више простора, уз поток Ковачићски, који је много јачи по Лијеву Ријека. Али, што се тиче земље, овдје при састанку ова два потока, она је најљепша а и сами положај је отворенији и пријатнији. Пужда пак наћерала је нове насељенике да траже више простора; па за то су ухватили и обрадили земљу чак у Лопате ^{*)} међу кршима. Али и тога је било мало. Населили су цијелу околину и изван ове долине, у Душко, под Птић и иза њега (Слатско); па и тога све је било мало. Тада почеле се спуштати на Тару. Али Тара није тако гостољубива: ни сад не могу њу добро да савладају, камо и тада! За то почеле прелазити на ону страну ове планинске крајине, која стоји близу велике, широке равнице, по којој пролазе главни путеви између Западне Јевроне и Цариграда. Песељавао се, наравно, онај, који је био слабији; а јачи остајао је на својем старом земљишту; посељавао се сиромаш на за то и није стојао тамо тврдо, но се при сваком натиску туђе силе враћао онет натраг. Вуку Брајотићу дошла је невоља, да остави своју стару постојбину не због материјалне нужде него због политичних околности. Он је погубио једнога турскога пашу, који је дошао у Куче, као у земљу њему већ покорну, и одонуд хтио је пружити руку на Васово племе, које је тада било малешно још и слабо, али је имало у себи духа и вјештине, а и користећи се својим zgodним положајем, отимало се турској царевини. Вук се морао несигурно, прво због несигурности личне, јер кучки војвода Лале, да истакне себе и подигне више своје племе, морао је њега ухватити, а и у ствари Кучи биле су тада много јачи од Васојевића; а друго, — оставиши тамо, он би сигурно навучао на своју отаџбину Турке с Кучима заједно.

И тако он с цијелим својим родом или браћством остави своју постојбину на Лопатама и настани се на Трешњево близу Лима и садашњих Берака. Истог рода били су Кунстримовић, о којима такођер има једна засебна пјесма (по ја је нијесам могао забиљежити); а од садашњих становника у његов род спадају Сајчевићи у Виницикој. Прве насеобине васојевићке из Лијеве Ријеке биле су у Слатини, Забрју и Трешњеву. Неке фамилије од њих, као што су Бакићи, до дан-данас имају још

^{*)} И овога имена има много у Црној Гори; тако се зове свака тераса између брда, и ако је неправна и кривовита, под којом на ниже иде долина потока или ријеке. —

своју земљу у Лијевој Ријеци, али напустили су је другима, јер имају доста у својој новој насеобини; а и гледали су од прије као што гледају и сад, не да се повуку патраг, но у колико је могуће пољу напријед. Забрђани, на примјер, отишли су напријед пут Колашинца на 4 саката и ставили своје катуне ближе Колашину, по својему селу.

Скоро после догађаја с Вуком Брајотићем, у једној pjesми, спомињу се војводе из Доњих Васојевића: *Ђеко* и *Вуксане*, који ударају на Бихар.

Политичко тежиште прелази овамо, у Доње Васојевиће; али ослон му ипак остаје на Лијеву Ријеку, гдје се истиче род попа Ракете на Донатама, од којег полази и браство војводе Миљана. Тамо је увијек била резерва Васојевића: одонуд подижу се чете, које иду на Колашин и у Стару Србију; одонуд попуњавају се насеобине Доњих Васојевића и подржата се дух независности у оним Васојевићима, који су се населили на турским агауцима и за то морали су плаћати данак агама и беговима од Пашва и Гусиња и „равнога Хаса“.

Ђевојечани увијек су били независни од Турака; али због своје малобројности били су слаби да даду отпор својим јаким суседима Кучима, који су у то вријеме представљали многобројно племе, уједињено под својим вјештним војводама, као што су били од познатог Дераковић, а после Дрекале и Лале, који су умјели погодити се с Турцима без да изгубе са свим своју аутономију, и још доцније Радоња, који је имао великога гласа свуд и код Арнаута; и војвода Илија, који је већ ступио у политичну везу с Црном Гором, за вријеме владине Василија, и у савез с климачким војводом Дедатом и кнезовима васојевићским и братоножићским спремао се на борбу с Турецком и потписивао се „војводом и губернатором брдским“ (1755 г.).

Ђевојечани били су слаби, док се нијесе проширили у Нахију, оклеп се почиње реакција: оздо Кучи боре се не с Ђевојечанима, но с Доњим Васојевићима, и та борба није више племенска ни политичка, него чисто за опстанак живота: они се боре иза Кома, којим су владали Кучи, не пуштајући Васојевиће, и тек при крају морали су попустили овјема posljedњима, који постају готово јачи. Ово доба борбе с Кучима представља неколико важних momenata, који су такођер забележени у васојевићској pjesми. Борба за опстанак била је главним поводом и свих сукоба с Колашанима, који су нападали на Васојевиће у долини Таре и у планинама испод Бијеластике; али никако нијесе били у стању спријечити њихово проши-

рење у овом правцу. Тако су се Васојевићи приближили Колашину и од Таре и од планине: у првој су били претежнији Ђевојечани, у другој Нахијани, особито Забрђани са Слатинацима, као што против Куча бише Божићани и Кошутани.

Али Васојевићи превалили су далеко и преко „Хаса питомога“ к Полимљу чак до Сјенице, и спорадично унутра Шумадије; и то је давало повода четовању у оним предјелима, који су изван Васојевића далеко на сјеверној страни.

Неколико pjesама имамо, које се односе на четовање чак унутра Шумадије, и то никако није било због пљачке, него чисто за одбрану Србина од турског зулума.

Кад се дигао Карађорђевић, к њему су одмах притекли у помоћ Васојевићи. Та мисија њихова свршава се походом у Србију при влади црногорској 1861 г., у чем су се истина преварили, али су извршили оно, што им је заповједала воља владоца и још више природни нагон, одгајан њиховом традицијом. И тако у васојевићским pjesама ми можемо обиљежити ове главне моменте:

1. Борба против Турске за своју независност.

2. Борба с Кучима и Колашанима за материјални опстанак, и

3. Борба за ослобођење своје браће под Турецком.

У половини овога столећа Васојевићи добровољно придружују се Црној Гори, дијеле с њом све добро и зло, и постају само органом владе, која њима управља, пројављујући свој природни нагон само у тежњама и симпатијама, које ипак не прелазе у фактично остварање. Самостална радња народнога духа код Васојевића много је парализована тим, што их је половина у Црној Гори, а половина у Турској: то не само парализује дух, но чини велике сметње у политичком развоју и изазива занпете у унутрашњем стању овог оокраја Црне Горе.

У овом правцу иде смјер покупљених овјде васојевићских pjesама; у том смјеру и представљамо их; а при свакој даћемо поједина објашњења о лицима, одношајима и хронологији.

R.

МИЛОШ ОД ПОЦЕРЈА.

Приповијетка из народног живота.

Пише Симо Матавуљ.

(Наставак).

V.

Људи се крвнички прежаху, али за дуго не смједоше кидисати ни једни ни други. Није

им ни лако било! „Ако се буна зајоса, пак се влашчад сједини, а нас мало, а царске војске мало, балај и биљај онда зло по нас!“ Тако мишљаху Турци, и те их мисли разбијаху да на ударе први. „Власи“ омет зебијаху да аскер не савлада ону шаку људи, што се тамо дигоше, те би онда и ови амо у невријеме започели, а платили би да неколицину обезглаве, колико да су пола царевине уништили. Тешко је, дакле, било и Турцима и раји, презајајући сваки час једни од других и трошећи снагу у вјетар, без отпора. Сваки се рад прекинуо. Хришћани прикупили стоку, како ће је лакше прејавити, ако до шта дође, те будући мало наше за толику гомилу, а вода далеко, стока се побоље и стаде линсавати на сав мах. Турци сјавили своју у град, те им је ред клати је. Кукуруз и дуван гњиху по пољу; оно бијела жита што се средило, мало га је самљевено, те га народ троши онако, пријећи га гдје нема ждрвља. Од сваке куће направљен је војнички метериз; зидови су на све стране пробушени за пушкарнице; боље покућство и хајине скупљено све у гомилу, како ће се лакше препртљати; што је оловна и коштерна у кући, тош се за ђулад; што се не узбуде могло попијети, све, — покућство, жито, крма за стоку пак и чућа пета, све је то удешено, да буде мјека за угарак, кад се крене, — боље је и да изгорити него да се душманни тијем користије. Дјеце воће не зелене се више, него им бује пресејена стабла, као бијела мртва ова по подворницама. Не разлијежу се више умињати гласови дјевојака, ни кликтање дивала, ни свирка свирала, ни звијукање веселе чобанчади, — а ријетко гдје да и коког завоје, јер се потаманила перад. Људи намрљени, с дилкама у десници очекују нападаче; не боје се јунаци себи, него их је страх за нејач и за женске главе. Како је овпијема омет! Којој је теже, мајци, жени, сестри, вјереници, — а сваку веже по више тијех милоснијех везица. Куд ће оне јаднице, а ред је да иду! У туђини, какав ће им дочек бити, да ли ће их тамо више нада тјешити, него што ће их зебња морити за својима?

Е, у таквијем часовима човјек записима те му се ни јадати не да, јер су јадни преобили, а ријечи су људске пребројене! Па коме ће се човјек јадати, кад ниглје око себе не види сретнијег од себе? Ту се само чује потмуло шкрипање зуба и уздицаи за осветом.

Ни опијема на другој сртини није било прелако. Чардаи разасути по кадилуку напуштени су и испразњени, те с њих сад све ћучу; они ближи Требињу оштро чувају путове до града, јер им је слабо уздање да ће се моћи одбранити ако насерше „кука и мотика.“ И

њихове женске проводе прие часе; и оне припискују свој пород на своје груди; и оне се иза сна тразају што им се снјева да чују цичку дјепе, што им се привијају блијештећи хандари. Људи пак, под личном равнодушности, — што им коран дава, — наберу по кадкад чело, промишљајући да се павршује пети вијек њихову владању, а то је рок да предају силу и господство — како инцилије кажу. Па и ако их јуначки понос и занесеност тјеше, да ће можда само сабљи предати што су сабљом отели, и да ће им се све накнадити на бољем свијету, ипак у тијем часовима није могуће да им у дну срца не тивају они осјећаји, што су човјеку прирођени, и које страсти могу да загрну али не да угасе. — Напме, љубав према својој породици и према земљи гдје никоме, и гдје су кроз вјекове — много пријед него су чули за ценет — приали снагу своје епловитом животу, и грижња савјести да су са својих неђела навукли погипију себи и својима. Осим тијех душевнијех јада, тиштаху њих и други тјелесни. Храна је у граду поскупијела, а од великог нагомиланја и нечистоће ударио помор у град; надају се војсци а немају се гдје ни они смјестити, нити имају од шта да одвоје залагај „парскијем синовима“. Дакле, јадније није ни њима могло бити!

То је грозно стање трајало пет неђела. Пет пунијех неђела часови се низали споро као дани, а дани као године; очекивало се који ће бити судбоносан а сваки домиголаи празан и однесе по кап животна сока тијем јадним смртницама. Кроз нијему простор што их је раздвајао, продијетали су само мрки погледи и злогукје жеље, а згледале се гвозде е цијеви. Плаво, љетње небо изгледало је њиховијем закрвављеним очима као положено; цврнут тица причињао им се као кврчање прва у мртвачком лијесу. Ништа се међу њима ни покретало није, осим што је зли удес, српски удес, невидно лебдио међу њима и нечујно леиришао крилима распалајујући пламове стране мржње, братске мржње.

Милоша међутијем бјеше пестало од неколико дана. И ако људи бјеху о свом јаду забављени, свакога се дојмила несрећа кукавог момчета. Свак се у чуду запиташа шта се могло с њим догодити; залуду су га неки млађи тражили по јаругама и шкрипницама у близини, слутећи на зло; залуду су и пропитивали свакога; нико не умједо да каже ништа. Свак је већ био изгубио наду, осим глумана Седравима који је Јокну тјешно и као нечесто јој тврдио да ће јој Бог сина повратити.

На измаку пете неђеље, једне мрачне ноћи чучевска стража, — страже су биле добро ује-

ђене и пречесте, — опази да се неко шуња путем што води од Стоца. И ако је стражар почисто мислио да је то турска ухода — јер од раје није могао нико минути, од силнијех караула и стражарница што бјеху на све стране постављене, — те натерао ороз и нанишао, пријети се нешто те звиждукну потгуло на предушак. То је био уговорени знак између сељака. Поћник застане, те се с мјеста озва на исти начин. Стражар се још накашља, да незнани погоди на коју ће страну пажњу сврнути, пак га, јако шапћући, упита: „ко си!“

— „Ваш сам“, одговори гласно онај, и дотрчи к стражи.

— „А јеси ли ти то, Милошу, ако Бога знаш? па од куд ти, гдје си био, шта си радио, шта те снашло човјече?“ — изговори без да предуши млади стражар, пекадашњи Јак Милошев. Овај му одговори да нема кад све то њему повиједати, него нека га брзо води к осталијема. Стражар се упути пред њим к најближој стражи те јој га предаде, пак се врати на своје мјесто. Ова га до мало предаде другој, друга трећој и т. д. На чуду је био он куд га воде тако нагло по невиђелици, а на чуду су били они од куд он долази. Него по што је он сам наглио да га брзо поведе к „осталијема“, а пошто се свакоме стражару хитало да се што прије поврати на своје мјесто, не знадоше кад објаснити се. Најзад доведоше га, који упозна да је пред „вилином пећином“, гдје се толика пута као дијете играо. Кад отворише улаз, изаде шта да види. На сред пећине гори велики огањ; околу огања људи, жене, дјена. Старац Серавим устаде те одиже Милоша својим снажним мишицама и притиште га на своје груди. Народ, што би ту, скаменио се од чуда; жене се стале кретићи мислећи да гледају утвару. Серавим од узбуђења једва проговори: „Ово је наш Милош!“ — Људи сви онако зачуђени поцјеливаше се с њим, те пошто се са свијема обреди, сјде најзад, изу опанак те извади неко писмо. Док је калуђер развијао писмо заокупише људи Милоша питањима. Он их прекиде махнув руком као да се стрпе и ће им калуђер објаснити све. Јокна се у то освјестити те грчевито загрли сина; жена стаде плач, људи се, проз жалост, мало и осмјеруше.

„Драга браћо — проговори калуђер веселијем лицем — Бог нам помаже. Ово је писмо од глаvara из Невесиња; они се добро бију и устанак се шири. Они нас лијепо поздрављају и падају се да нећете ни ви бити Бранковићи, и да ћемо се на скоро сви сјединити.“

Сад наста ново чуђење. Како је Милош могао продријети до тамо, а не би перје меса изишло између Турака; та о томе се више пута говорило, да би потребито било да неко тамо

оде, али се не пађе момка да па то прегне.

Милош се насмија, разгину кабанцу те видјеше на њем турску антерију и димлије, зелени пас, пак скиде фесџ и показа сву главу обријану. Разумјеше једанак сви. Смијешан и пресмијешан изгледаше мали грдов, да га је човек таква гледао у другој згоди; али у томе часу он је био и виши и бољи и љепши и јучачнији од једног бркове што се ту десио, а било их је, занаво, без замјерке.

Милош им сад исприча како се издавао за турског просјака; како је поћивао по касабана и по чардацима; што је од њих слушао и како их је varaо. По што све то исприча потанко, довати гусле, што су се ту налазиле, — јер се оне не растављају од ерскијех паћеника, — пак им отијева „устанак на Дахије“. Рекосмо да је он прелијепо пјевао, али те поћи може се рећи, да је пјевао ка' никад до тада. „Стоји мноштво разобљено“ око њега, слушајући га и гледајући, те је сваки морао смислити да је то анђео што је — Бог зна рашта — узео на се тај грдни облик, облик Тадије Илића.

(Наставиће се).

Митрополит црногорски Василије Петровић.

Писао Марко Драговић.

(Наставак).

Василије је био чов још у Русији за смутње које су се, за вријеме његова бављења изван државе, догодиле у Црну Гору. Он је знао да се велика турска војска спрема да удари на Црну Гору, а знао је и то да Црна Гора нема праха ни олова чим би могла изаћи пред душманина. Видио је велику опасност која грози Црној Гори са двије стране: Турска силом оружја кретаће да удари на Црну Гору, а млетачка држава затворила бјеше границе да Црногорци не могу купити ни једнога вишка. Све ово и крену м. Василија на пут у Млетке да ради код тамошње владе да се отворе Црногорцима границе млетачког Приморја и да се допусте Црногорцима да купе у млетачким градовима потребну количину праха и олова. Ја немам извјешта опширнијег о овом путу Василија у Млетке, за то и не могу о њему опширније ништа рећи. Нека писма, која ће бити даље приведена, дају нам право мислити да је млетачка влада обежала Василију дати помоћ у борби против Турака, да су Мљечани обежали дати праха и олова, али да су преварили као и свагда *).

Василије је дошао у Црну Гору у Октобру 1754 год.

Да се боље разумијемо морам овдје уметнути неколике ријечи ради објашњења.

Црна Гора била је држава особитога склопа и уређења. Она је била подијељена на племена, а ова су племена била одијељена једно од другог имајући свако свој особити живот и управу племенску. Псеме од племена није ни

*) Гледај писмо војводе Илије Дрекаловића које се приводе даље. М. Д.

у чему зависјело. Таквијем начином Црна Гора, и онако као држава мала, бјеше раздијељена на више мањих јединица. Свака оваква јединица — племе — изгледале као мала државица — република — која имаше своју самоуправу, и управљаше се не по општинским цијеле државе законима или обичајима, по својим племенским обичајима и обичајним законима. Главара, — војводу или селдара, — племенског бираше само племе између најбољих племенских људи и овога потврђиваше владика црногореки. Не налазим примјера да је владика одрекао потврдити главару којег је племе изабрало. Мање племенске старешине бирало је свако село свога, па је овакве потврђивао племенски главар. Не налазим такођер примјера, ја разумијем пријеме о којему се овдје говори, да је племенски главар одрекао потврдити главару којег би које село за себе изабрало. Значи била је у народу потпуна народна самоуправа.

Црна Гора насељена је већином досељеницима, који у ове горе добежаше послеје пропасти царства српскога. Свако такво племе памти и свога родоначелника који се је преселио у Црну Гору; свако племе има, у народном предању, своју историју; свако прича кад су се доселили у Црну Гору његови стари, ко су они били, odakле су се доселили и т. д. Привећу неколико примјера. Његуши на пр. причају како су испод Његова планине, из Херцеговине, дошли два брата Брак и Раић, па се населили у Његуше од којих се је и прозвало мјесто Његуши, а од ова два брата постала су два јака села: Браконићи и Раићевићи. Тачно се прича да је од досељених од првих родоначелника па до данас. Озринићи на пр. причају како је у њиховој влади Чавана Црнојевића, дошао у Чено Озро и како се је ту населио и имао пет синова од којих је постао племе Озринићи које је и добило име од родоначелника свога Озра. Плеће Озринићи умножило се је толико да је постало неколико села као: Мишке, Војинићи, Велестово, Марковића. Као што племе зна свога родоначелника, тако омет у мањему и свако село зна свог родоначелника; оно памти од којег је сина родоначелника племенског оно произашло. Мартиновићи на пр. добро памте и причају како се је Марти доселио у Баице, како је имао пет синова од којих су пет браћета Мартиновића.

Свако племе високо цијени своју родословну историју и предаје је пач пачу као највећу светињу. Свако племе према друге племену стојаше као држава против државе и пазаху на међусобне одношаје са највећом опрезношћу. Ако би једно племе чим гођ увиједило друго племе, тада се је ово подизало на напасеника са оружјаном силом и ту се је зачетло цео рат који се је водио по свијема правилима ратничким. Зидали су се ланчеви, подизале су се куле за одбрану, водили су се преговори о миру, закључавала су се примирја, чинили су се формални мирови при којима су се писали формални трактати мира који су се у народу звали „Сентенце“.

Овакви племенски ратови трајали су све дотле док не би једна страна другу побједила, те би тијем била принуђена тражити мир; или док се не би другејем договорнијем начином дошло до споразумљења и таквијем начином дала се задовољштина ономе ко би је тражио.

Не само да се је овакво што догађало међу племенима међу којима није било родословне везе,

по и међу родовима једнога истога племена, који су такође живјели савршено независно једно од другог и имали су свога родом старешину, догађало се је исто.

Важно је примјетити да су се овакви племенски ратови, а такође ратови између два рода једнога истога племена, водили не само онда кад су се бранили опште племенске интереси, или општи цијелога рода интереси, но и онда кад се је бранио интерес појединца из племена, или рода. Тако на пр. ако би члан једнога племена учинио штету или увриједу члану другог племена, па ако овај не би могао сам задобити задовољштину, тада се је исти обраћао најпрво своме роду, па онда род цијеломе племену да племе узме у одбрану интересе саплеменника. Плеће се је одма одазивало позиву свога саплеменника и његова рода, па ако не би мирнијем преговорима издржало задовољштину своме саплеменнику, онда се је подизао рат, који се је водио по начину који је више изложено.

Бивало је случајева да се племена сама међу собом нијесу могла нагодити, онда су се обраћали суду митрополита и суду опште народноме. У оваквоме случају митрополит би скупно главаре земаљске и послао их да разије спор завађених племена. Пошто би ови развијај били свршени, онда би се све донијело на суд митрополита и народни, ту се је потписивала карта мира „Сентенца“, чим се је ствар свршавала. Овај народни суд, који би се скупно по наредби митрополита, састојао се, гледајући на важност дјела, или пут из 6 чланова, неки пут из 12, а при најважнијим случајевима из 24. *)

Бивало је и таквијех случајева кад би се племена завађала и таква свађа трајала дugo времена, због тога што племе племену није хтјело уступити, а нијесу се хтјели обраћати вишему митрополитеком и народном суду. У таквим случајевима митрополит би се сам умешавао у расправу те народне свађе и својијем утиливом прекретао иету. У таквијем случајевима митрополити су употребљавали и клетве, т. ј. проклињали су онога који би се противио миру, који не би хтио посудити митрополитеку пресуду. Ово је свагда имало добар утилив на народ, јербо се народ јако бојао да га не прокуне „свети владика.“

Видјесмо из реченога какав је племенски сепаратизам постојао у Црну Гору, и да је свако племе имало своју самоуправу. По врховна власт находила се је у рукама митрополита, који је био и духовна и свјетска глава свег народа. **) По ови митрополити нијесу имали једнаку власт *** и утилив у народу. Власт над народом и утилив у народу зависно је готово више од каквог са самога митрополита, него од тога што је си носио на себи такво име. Кад би био митрополит предузетан, карактеран, енергичан тад би он и имао власт над народом; могао је такав митрополит довести племена у неку везу и направити од државе неку цјелину; могао је он прекратити својеполства племена и родова и уништити крвопроточица. Ако он није био такав, то се је и власт његова доводила до нуле.

*) Ако је била свађа племенска, бивало је више судија, па кад је била свађа међу браћима. Ако је било више крвопроточица била је више судија, а ако мање мање. М. Д.

**) Црна Гора је била под влашћу митрополита од одласка Ђорђа Црнојевића у Млетке године 1516 па до 1851. М. Д.

***) Номинална власт свакога митрополита била је једнака по фактична била је различита. М. Д.

Владике из разних племена *), са изузеком врло малог броја, били су људи слаби, ово је говорим на основу њиховог рјача, те се за вријеме њихово не само умножише Турци у Црну Гору, та куга људска која у мало што не прождрије и Црну Гору, но и племенске самовољитине дошле су до тога степена да их је мучно могао уништити и највећи карактер и прегалац. Владика Данило Петровић Његош **) много је у томе учинио. Он је успио ако и не са свијем уништити племенски сепаратизам и свађе, оно у великоме умањивати и једно и друго.

За вријеме одујетва м. Василија народ црногорски, којег добро бјеше етегао и у ред довео м. Василије, почео се је био онет бунити и стари безпоредни и међусобиче онет се бјеху повратиле у Црну Гору у највећему етениу. М. Сава мало марише за свијеклу власт, па и не живљаше на Петнае, него провођаше свој монашки живот у м. Манастири.

Старенине племена узели бјеху мах на се завадили међу собом на кога ће бити више господства и власти. Нико међу њима не признавао другог ни за бољег, ни за мудријег, ни за старијег. Губернаторова власт била је такође наза. Свијак главар био је повукао за собом и своје племе, па се бјеше у Црну Гору направила велика збрка и оште крварење.

Осим ове унутрашње несреће и од изван бјеше се подигла седмоглава аждаја, која бјеше разјанила своје ужасне чедусте да у један залогат прогута Црну Гору. С једне стране везир босански и хорцеговачки бјеху скупили велику војску и дошли у Гацко, те гледаху само zgodnu прилику да ударе на Црну Гору. С друге стране везир албански бјеше послао љуту Арбанлију и сву војску коју му бјеше на расположењу да удари преко Зете право на Црну Гору. Поврх све ове несреће и зек Црногорци бјеху отишли к папи у Скадар да га зову против Црне Горе. Је ли се могло сколити више несреће за једну државу од ове, али и из ове тешкоће Бог и јунаштво овијех Црногораца, који свагда остане вјерни своје отишну у својој земљи, спасише Црну Гору.

Мора се човјек чудити што у ово вријеме вишперечна два везира не уапирше на Црну Гору. Мора да су од нечега јако бојали. Но и ако још не ударише на Црну Гору, опет се нешто раздигло против Црне Горе мирнијем начином. Може бити да су се били запједали људском славу да ће Црна Гору подчинити својој надинаху и да пушке не омире, па да се хвале својој султану како науку Црну Гору покорине, а не просуне ни једну капљу крви мухамедових синова. Но не рече Турци ако Бог да као што му нишомоли неће.

Ево што су наше чинили.

Они послане у Црну Гору Абдулах бега капетана од града Служа са неколико Турака и с њима оне издације, те бјеху отишли паши у Скадар. Овијема бјеше наређено да мирнијем начином траже од Црне Горе данак, и да разијем обећањима царскијех милости приволе Црногорце да признају власт надинаха над собом.

Но и Абдулах капетан не смје одмах кренути у Црну Гору, но посла најпријед свега брата да овај развија како ствари етоје и да прихвати Црногорце к дочеку царскијех посланика.

*) Владике из разних племена, први је био Василије, управљао је у Црну Гору од 1516 до 1696 године, које је године б. о. изабран за владу црногорског Данила Петровића. М. Д.

**) Рад владичињства владике Црногорског Данила Петровића Његоша бјеше опширно описан у особитој књизи о владци Данилу. М. Д.

Бан у ово вријеме кад бјеху за Црну Гору напустила ова страшна некушња врати се из Русије митрополит Василије и разруши све турске планине. (Наставак се.)

„ГОРСКИ ВЈЕНАЦ“

ПРИКАЗАН ЊЕМАЧКОЈ ПУБЛИЦИ.

(Наставак).

Мислио би човјек, да ови непрекидни крвави ратови, колико служе ослабењу јунаких мушких врлина храбрости, домољубља, јуначког прегнућа и самопрегоријевања, морјују угинути у ерну Црногораца свако њежњије осјећање. Па ипак то никако не стоји. Како Црногорац пријатељство схвата и колико га цијени, то се најбоље види из краснога обичаја „побратимства“, а што се тиче „групне живота“, љубави, pjesни, ми даје један примјер, по коме нека читалац сам суди. Само не треба узети да Црногорац сѐм о таквијем стварма збори. У својој узвишеној моралној озбиљности, која сваког Црногорца највише одликује, он се у свјема својим изјавама скоро плашљиво боји, да се само дотакне ма чега, што би се односило на женски пол.

Па ако нам наш pjesник при свем том дозвољава да ипак чујемо један гласак црногорске љубавне изјаве, и то још из уста једнога јунака као што је Мандушићу Вуче, ми за то имамо да благодаримо тој срећној околности, што тај јунак има обичај, да у сну збори. На тај начин он издаје име своје драге, и од њаве упитан од својега друштва овеко је ошмеје:

„Љешпа му је од виле бијеле!

Нема му до осамнаест лета —

Живо ми је ерне пошјејеза“

У немачком преводу:

„Schöner ist sie, als die weisse Wila,

Hat nicht achtzehn Sommer noch vollendet,

Mein lebendig Herz hat sie bertiekt mir!“

А за тијем наставља овако:

„Аа! је јаво, али су мађије,

Али нешто теже од ове —

Кад је виђу, ће се смјј: млада,

Свијет ми се око главе врти.

Па све могах с јадом прегорјети,

Но ме јаво једну вечер пагна,

У козибу пољих Миловића,

Кад пред зору, и нећ је мјесечна,

Ватра гори на сред сјенокоса,

А она ти од некуда дође,

Украј ватре сједе да се грије,

Чује да свак снава у козибе,

Тада она вјенац расцвјете,

Наде коса до ниже појаса,

Поче :осу низ преа чешати,

А тањијем гласом паричати,

Како слава са дубоно гране,

Тужи млада ђевера Андрију,

Мила сина Миловића бана,

Који му је лани погинуо

Од Турака у Дугу крваву,

Тужи млада, за ерне ујед,

Очи горе живље од пламена,

Чело јој је љешне од мјесца —

И ја плачем ка' мало дијете.

Благо Андри, ће је пошјејези!

Дивно ли га очи оплакаше!
Дивна ли га уста ожалише!²

У њемачком пријеводу:

„Zauberkünste sind's, oder der Teufel,
Oder etwas ärger noch als Beides —
Doch seh' ich sie, wenn sie lacht, die Junge,
Um den Kopf mir drehet sich das Weltall!
Und dies Alles kommt' ich noch verschmerzen.
Doch der Teufel trieb mich eines Abends,
In der Hütte Milonić zu nachten.
Da gen Morgen ist's, die Nacht ist mondhell,
Mitten auf der Wiese brennt das Feuer,
Da kommt sie von irgendwo gegangen,
Setzt an's Feuer sich, um sich zu wärmen,
Hört, dass Alle schlafen bei der Hütte —
Da nun löste sie die Flechtenkrone,
Nieder fiel das Haar über den Gürtel.
Sie beginnt ihr langes Haar zu kämmen,
Singt mit leiser Stimme' dabei ein Klaglied,
Wie die Nachtigall vom Eichenaste.
Und sie klagt um Andrija, den Schwager,
Lieben Sohn von Milonić, dem Bane,
Welcher ihm im vorigen Jahr' gefallen,
Durch die Türken in der blutigen Duga,
Und sie klagt, die Junge, beisst in's Herz mich!
Heisser brennt ihr Auge als die Flamme,
Schöner als der Mond ist ihre Stirne.
Und ich weine, wie ein kleines Kind weint,
Wohl dem Andrija, dass er gefallen!
Welche Augen haben ihn beweinet!
Welch' ein Mund sang ihm die Totenklage!“

Тај што тако збори, није блиједи младина који
„гине вие за својом драгом“, него мрки вуук јуна-
чина, који је у естиву бојева своју главу уложио,
лика и понос својим пријатељима, улазе Турцима.

Па каква је дивна слика најилемитијег жен-
ског створења та млада Црногорка! У дјевичанственом
поносу свом она крије љуту рану срца свога;
пој је бол ипак тако свет, да га не ће да износи
пред свијет, него само ниједној ноћи повјерава горку
тугу за драгим.

Та поносита скромност, та дјевичанствена стид-
љивост, при свој сили страсти и дубоком осјећању
— то су главне црте у карактеру Црногорке.

А Црногорац зна да цијени та својства:

„Соко мрзи од поза прашине,
Соко не ће жабу из лукине,
Соко хоће високо литицу,
Соко тражи тицу јаребицу,
Јаребича танка и плавица,
Ма тијела како ватра жива!“

У њемачком пријеводу:

„Falke hasst die staubigen Ebenen,
Falke mag nicht aus dem Pfuhl 'ne Kröte,
Einen hehen Fels will er zum Horsten,
Und ein Rebhuhn sucht er zur Gefährtin.
Schlanges Rebhuhn ist zwar scheu und flüchtig,
Doch beweglich, wie lebendig Feuer.“

(Српшине се.)

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД.

Позориште.

Синоћ је добровољно позоришно
друштво наше Читаонице представљао први пут

трагедију дра. Лаза Костића: *Максима Црно-
јевића*. Успјех је био веома сјајан. Неки предста-
вљачи управо су изненадили публику својом вјешти-
ном. Присуствовао је Његово Височанство Кнез и
многобројни народ. Представљачи су више пута иза-
зивани бурним плескањем, да им се изрази највише
признање. Пјесник је телеграфским путем поздрављен.
Опширнију оцјену ове представе донијећемо у броју
„Црногорке“ који долази. У суботу ће се по други
пут представљати овај исти комад.

Пове књиге и листови.

Бј људи, што се не жеште? или: под па-
пучом. Шалива игра у четир чина. По њемачком од
Јулија Розена. За српску позорницу прерадио Бран-
ко М. Јовановић. Издање српске књижаре Браће М.
Поновића у Новом Саду. 1884. Цијена 50 новчи. —
Ово је свеска песнаета „Зборника позоришних дје-
ла“ који та књижара издаје. —

Брачна Правила. Поуке младожењама, невје-
стама и младим женама, како треба у брачном жи-
воту да се владају. По Книге-у. Издање српске књи-
жаре Браће М. Поновића у Новом Саду. 1884. Ци-
јена 20 новчи.

Личне вијести.

(Педесетогодишњица) књижевног рада
вриједног и заслужног књижевника и родољуба српског
дра. Јована Суботића прослављена је прошло-
га мјесца на више мјеста у српском народу. Како
читамо, спрема се и „Матица Српска“ да достојним
начином прослави на љето педесетогодишњицу дра.
Суботића, који је био један од највреднијих сатруд-
ника њених. Тако и треба!

(Алекса и дар Ј. Кошчељов) пријатељ сло-
венски умро је недавно у Москви. Доживео је 78
година. Био је дуго словеносила руских. Издавао је
„Руску Бесједу“.

КОРЕСПОНДЕНЦИЈА УРЕДНИШТВА.

Господ. Игњатиј Цуцић у Сентомашу. — Вашу
преплату на „Црногорку“ за цијелу годину примили смо и лист
Вам уредно посламо.

Славном хрв. акад. друштву „Звоки мир“ у Бечу. —
Као што већ одговорисмо многим дружинама, тако и Вама
одговарамо, да не можемо никоме листа слаћи бесплатно, док
нам се „Црногорка“ не оснажи.

Неким јема преплатницима у даљини. — Не чудите
се, ако Вам лист не дође одмах за недељу дана иза позежане прет-
плате. Ваза да знате, да нас растављају мора и брегови, а да до
Цетина не доходе ни жељезнице ни пароброди. Док нам Ваша
преплата из Србије или из Угарске стигне, треба једно десетак
дана, па онда Ви опет имате да чекате једно десетак дана док
до Вас лист дође; то је скопа неких 20 дана, а бива понекад и
више. За то ваља с претплатом да се пожури и да порани сваки
који жељи лист држати.

 Наставак чланка: „Мозак и срце у књи-
жевности“ морали смо изоставити овога пута,
због нагомиланог новог материјала а ограниче-
ног простора овог листа. У бројевима, који до-
лазе, чланак ће се тај даље наставити.

УРЕДНИШТВО.

 Свијема бројевима „Црногорке“, од
почетка ове године можемо још послужити нове
преплатнике.

УРЕДНИШТВО.